

УДК 631.164.23

О.П. Клок, аспірант

Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ В СВІТОВИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР У КОНТЕКСТІ ОСВІТНЬОГО ТУРИЗМУ

У статті розглянуто ключові аспекти інтеграції України у світовий освітній простір. Обґрунтовано, що про ступінь інтернаціоналізації вищої освіти свідчить кількість іноземних студентів, які навчаються у певній державі, та кількість студентів цієї країни, які навчаються за кордоном. Проведено ретроспективний аналіз нормативно-правового забезпечення питань інтеграції України у світовий освітній простір та визначено відповідні напрями у контексті освітнього туризму.

***Ключові слова:** інтеграція, освітній простір, освітній туризм, мобільність.*

Постановка проблеми. Роль вищої освіти, як провідника економічного розвитку, на сьогодні дедалі актуалізується. Освітні послуги привертають все більше уваги, як громадськості, так і науковців, все меншу роль відіграють географічно-просторові ознаки, освіта втрачає кордони. Освітні послуги все частіше корелюють з туристичними,

подорожуючі все частіше мають на меті саме отримання нових знань та вмінь.

Поточне становище у сфері вищої освіти доводить доцільність посилення інтеграційних процесів в умовах скорочення внутрішнього попиту на послугу. Потенційно альтернативним шляхом розвитку української системи вищої освіти є освітній туризм. Україна володіє значною кількістю конкурентних переваг та, за певних умов, має можливість зрости до освітнього центру світового масштабу.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання визначення напрямів інтеграції України у світовий освітній простір у контексті освітнього туризму зустрічаються у роботах як на міжнародному, державному рівнях так і у працях вітчизняних вчених, зокрема: С. Андрейчука [1], Л. Білого [2], В. Гайрапетян [3], В. Сиченко [4], Л. Ткачук [5], В. Хвіст [6].

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є визначення ключових аспектів інтеграції України в світовий освітній простір у контексті освітнього туризму.

Виклад основного матеріалу досліджень. Тенденції до взаємопроникнення окремих освітніх систем вже давно стали об’єктивними реаліями. Зрозумілим є і виникнення певних закономірностей, адже очевидно є неоднорідність розподілу освітніх центрів світового значення, як в геополітичному так і в історичному вимірі. Освітні агломерати різняться за природою походження, виникнення деяких є результатом цілком природної еволюції суспільства, а інші виникли в результаті стратегічних трансформацій освітньої сфери, її комерціалізації. Про ступінь інтернаціоналізації вищої освіти свідчить кількість іноземних студентів, які навчаються у певній державі, та кількість студентів цієї країни, які навчаються за кордоном [2].

Зростання кількісних показників присутності іноземних студентів у вищих навчальних закладах стає одним із важливих індикаторів інтернаціоналізації освіти. При цьому найбільш привабливими країнами для студентів-іноземців виступають наступні країни: Австралія, Великобританія, Канада, Китай, Німеччина, США, Франція, Японія. За даними дослідження Trends and Global Data 2014 близько 66 % усіх студентів, що здобувають освіту за кордоном приймають саме ці країни [7]. При цьому станом на 2001 р. у відсотковому співвідношенні показник не відрізняється від 2014 р. (66 %), але протягом тринадцяти років відбулися значні структурні зрушення. Так у 2001 р. показник таю був не значним і не відокремлювався, аналогічна ситуація і в показника Канади, який у структурі 2001 р. не представлено. При цьому станом на

2001 р. по 2 % приходилось на Бельгію та Іспанію, а у 2014 р. цей показник знижується і, як наслідок, не відокремлюється у дослідженні.

Майбутнє міждержавних відносин у сфері освіти науковці вбачають за двома найпоширенішими сценаріями. Згідно першого буде відбуватися прискорення процесу інтеграції освіти на уніфікаційних засадах функціонування освітніх систем та сучасних технологій. Другий сценарій полягає у збереженні національних традицій кожної з держав із використанням передового досвіду інших країн.

Стосовно напрямів інтеграції України у світовий освітній простір шлях повної уніфікації та стандартизації є недоречним, адже у такому випадку маємо конфлікт між глобальними та національними інтересами. Альтернативою серед науковців у такому випадку прийнято вважати політику збереження автентичності, гармонійне поєднання національних освітніх традицій з провідними, еталонними зразками світового досвіду.

Оскільки процеси інтернаціоналізації в різних країнах мають різний ступінь прояву та результати, доцільним вважаємо дослідити умови, що тим чи іншим чином впливали на ступінь інтернаціоналізації у світовий освітній простір з моменту проголошення Україною незалежності, акцентуючи увагу саме на тих історичних фактах, які мають інтегративний характер.

У травні 1991 р. основним законотворчим органом УРСР - Верховною радою України, випереджуючи акт проголошення незалежності на три місяці, був прийнятий закон «Про освіту». У тексті містяться ті основні цілі та засади, що є визначальними у ідентифікації українського освітнього простору [8]. З проголошенням суверенітету Україна формує власну, самобутню освітню політику ґрунтуючись на історичному досвіді, який було сформовано ще за часів Київської держави.

До загальних тенденцій в освітній системі України в 1990-ті рр., що мали вплив на інтенсифікацію освітніх процесів В. Сиченко відносить наступні:

- скорочення видатків бюджету на фінансування вищих навчальних закладів (розвиток відбувався лише за найбільш затребуваними напрямами, навчальні програми надбали більш варіативний характер),

- впровадження в державних ВНЗ поряд із бюджетним комерційний набір студентів (з'являється позабюджетне джерело фінансування державних установ, ринкова складова в освітній системі),

- відкриття недержавних ВНЗ і введення системи ліцензування і державної акредитації пропонувананих ними програм (посилюється конкуренція на ринку освітніх послуг, змінюється структурні характеристики академічних предметів),

- введення багаторівневої структури професійної підготовки, що враховує закордонний досвід вищої професійної освіти (встановлено еквівалентність рівнів освіти, є можливість порівнювати дипломи різних країн),

- інформатизація і комп'ютеризація вищої освіти (відбувається інформаційна взаємодія між навчальними закладами на національному і міжнародному рівнях, обмін інформацією, отримано доступ до світових баз даних, залучення послуг дистанційного навчання) [4, с.174].

В Україні після прийняття Закону «Про освіту» активно розгортається програмна діяльність у освітньому середовищі. Зокрема, ключовими програмами були «Освіта (Україна XXI століття)», «Національна доктрина розвитку освіти», «Державна програма розвитку освіти на 2006-2010 роки». Зараз офіційно діє «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» [8].

Визначені цілі у кожному з документів свідчать, що тільки на початку XXI століття в запроваджених програмах формується чітка інтеграційна складова. Українську сферу освіти починають позиціонувати як складову європейського освітнього простору та світової спільноти. Перш за все українська освіта корелює з європейською, програми чітко проголошують євроінтеграційний вектор.

Закон України «Про вищу освіту» у своїй редакції від 2002 р. передбачає деякі аспекти міжнародного співробітництва, зокрема проголошує державну політику у сфері міжнародного співробітництва (Ст. 66), враховує його основні напрямки (Ст. 67) та зовнішньоекономічну діяльність у галузі вищої освіти (Ст. 68) [9]. Документ є ключовим орієнтиром вищих навчальних закладів протягом 12 років, аж до 2014 р. і втрачає чинність у зв'язку з прийняттям нового закону «Про вищу освіту» від 01.07.2014. У повному обсязі оцінити інтеграційні перспективи, що набуває міжнародна співпраця на даному етапі немає можливості. Закон запрацює у повному обсязі лише на початку 2016 р. Розділ, присвячений міжнародній співпраці з питань вищої освіти, у своїй основі містить положення попереднього закону, але є і певні доповнення [10].

Стосовно напрямів рації України у світовий освітній простір озвучується, досліджується і публікується багато різних думок, як науковців-теоретиків, так і безпосередньо практиків, що у керма відповідних міністерств, департаментів чи навчальних закладів. Плюралізм авторів є виправданим, адже сучасні економічні реалії водночас підкреслюють з одного боку необхідність таких реформ, а з іншого боку висвітлюють їх неоднозначність. У травні 2005 р. на конференції міністрів освіти країн Європи в Норвегії було прийнято рішення щодо приєднання

України до Болонського процесу, яке стало визначальним у подальшому шляху інтеграції в світовий освітній простір.

У липні 2007 р. Міністерства освіти і науки України своїм наказом визначило план дій щодо забезпечення якості вищої освіти України та її інтеграції в європейське і світове освітнє співтовариство на період до 2010 р. Ключовими напрямками інтеграції в контексті освітнього туризму, згідно змісту є: прийняття системи зрозумілих та порівнюваних ступенів; сприяння мобільності студентів, викладацького складу; сприяння європейському співробітництву в галузі забезпечення якості; сприяння європейському виміру у вищій освіті; залучення вищих навчальних закладів і студентів до участі в Болонському процесі [11].

Значущі кроки на шляху до інтеграції у світовий освітній простір були зроблені й у квітні 2013 р. Міністерством освіти і науки України, Комітетом Верховної Ради України з питань науки і освіти, Верховною Радою України та безпосередніх учасників в особі ректорів ВНЗ України. Ключовим питанням проголошено посилення конкурентоспроможності вищих навчальних закладів на міжнародному рівні. В межах програми підвищення кваліфікації ректорів вищих навчальних закладів, на ряду з загальними питаннями реформування вищої освіти, була приділена значна увага питанням європейської інтеграції:

- нормативно-правовим основам проведення реформи системи вищої освіти,
- управлінню вищими навчальними закладами,
- студентському самоврядуванню,
- розробленню національної рамки кваліфікацій, тощо.

Європейська Комісія впродовж 1990–2010-х рр. впроваджує цілий ряд міжнародних програм співпраці у сфері вищої освіти. Програма Темпус, яка розроблена для підтримки соціальних та економічних перетворень в країнах-партнерах. Програма Еразмус Мундус – це програма співпраці та мобільності у сфері вищої освіти, спрямована на розвиток Європейського Союзу як всесвітнього центру досконалості освітнього процесу, розвиток партнерства між вищими навчальними закладами Європи і третіх країн та зміцнення міжнародних зв'язків у сфері вищої освіти через підтримку високоякісних європейських магістерських і докторських програм. Програма Жана Моне – це освітня програма, мета якої полягає у підвищенні рівня знань і поінформованості суспільства в ЄС і за його межами в питаннях європейської інтеграції через стимулювання викладання, дослідницької діяльності та дискусій на теми, що стосуються Європейського Союзу [6].

На сучасному етапі, згідно з інформацією розміщеною на інтернет-сторінці Представництва Європейського союзу в Україні, ЄС пропонує українській молоді взяти участь у наступних програмі Еразмус +, що об'єднує сім попередніх програм ЄС в сфері освіти, підготовки та роботи з молоддю та направлена на підтримку проектів, співробітництва, мобільності й діалогу в сфері освіти, молоді та спорту.

Поведінка України на усіх рівнях базується на розумінні значущості міждержавної мобільності студентів та викладацького складу, аспірантів та докторантів. Шляхом реалізації є участь у різноманітних програмах обміну, у стипендіальних програмах, програмах партнерства між закладами.

Одним з напрямів інтернаціоналізації є загальне поширення «бренду» освіти, стимулювання попиту на освітні послуги серед іноземних осіб. Така політика спрямована на підвищення людського та виробничого потенціалу шляхом імпорту освітніх послуг в країни зі слабкою розвиненістю освітнього сектору. У зв'язку з цим вирішальними інструментами є співпраця з іноземними вузами та стипендіальні програми для державних службовців, вчителів, професорсько-викладацького складу університетів і студентів, що сприяє також міждержавному трансферу ноу-хау. При цьому національна стратегія повинна враховувати заходи щодо створення сприятливих умов для повернення кваліфікованих спеціалістів до країни походження.

Висновки. Таким чином, інтеграція України до Європейського простору вищої освіти передбачає не лише участь наших університетів в європейських освітніх програмах, подорожі українських студентів до країн ЄС, вивчення мов держав-членів ЄС їх соціально-культурних традицій.

Визначено, що інтеграція України у світовий освітній простір в контексті освітнього туризму передбачає розуміння головних принципів на яких ґрунтується європейська освіта. Це, передусім: забезпечення якості вищої освіти, свобода руху знань, автономія університетів, принципи взаємозаліку кредитів, мобільність студентів та викладачів, стимулювання навчання впродовж життя.

Бібліографічний список: 1. Андрейчук С. К. Державне управління реформуванням вищої освіти в Україні в контексті Болонського процесу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.01 "Теорія та історія державного управління" / С. К. Андрейчук. – Л., 2007. – 19 с. 2. Білий Л.Г. Перспективи розвитку вищої освіти в Україні в контексті інтеграції до європейського освітнього простору [Електронний ресурс] / Л.Г. Білий // Вісник Національної академії Державної

прикордонної служби України. – 2011. – № 4. – Режим доступу.: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2011_4_6.pdf. 3. Гайрапетян В.Л. Регулювання євроінтеграційних процесів у сфері освітніх послуг: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.01" Світове господарство і міжнародні економічні відносини" / В. Л Гайрапетян. – Донецьк, 2006. – 20 с. 4. Сиченко В. В. Реалізація інтеграційної політики держави в галузі вищої освіти [Електронний ресурс] / В. В. Сиченко // Актуальні проблеми державного управління . – 2009. – № 1. – С. 172 – 179. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apdy_2009_1_24.pdf. 5. Ткачук Л. М. Освітній туризм у світі й в Україні / Л. М. Ткачук // Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. Серія: економіка, право, політологія, туризм. – 2010. – № 2. – С. 147 – 153. 6. Хвіст В. Євроінтеграційний аспект реформування системи вищої освіти України [Електронний ресурс] / В. Хвіст // Українознавчий альманах . – 2013. – № 11. – С. 281 – 283. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ukralm_2013_11_87.pdf. 7. Top 8 Host Countries of Globally Mobile Students [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iie.org/~media/Files/Services/ProjectAtlas/Website%202014/Project-Atlas-Trends-and-Global-Data-2014.ashx?la=en>. 8. Про освіту: Закон України від 04.08.2015 р. № 1060-12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>. 9. Про вищу освіту: Закон України від 17.01.2002 р. № 2984-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14/page3>. 10. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page5>. 11. Про затвердження Плану дій щодо забезпечення якості вищої освіти України та її інтеграції в європейське і світове освітнє співтовариство на період до 2010 року: Наказ Міністерства освіти і науки України від 13.07.2007 р. № 612 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nmu.edu.ua/bolon11.php>.

Клок А.П. Интеграция Украины в мировое образовательное пространство в контексте образовательного туризма. В статье рассмотрены ключевые аспекты интеграции Украины в мировое образовательное пространство. Обосновано, что количество иностранных студентов, которые обучаются в определенном государстве и количество студентов этой страны, что обучается за рубежом, свидетельствует о степени интернационализации высшего образования. Проведен ретроспективный анализ нормативно-правового обеспечения вопросов интеграции Украины в мировое образовательное пространство и

определены соответствующие направления в контексте образовательного туризма.

Ключевые слова: интеграция, образовательное пространство, образовательный туризм, мобильность.

Klok O.P. Ukraine's integration into the global educational space in the context of educational tourism. The role of higher education as a conductor of economic development is getting today more actual. Educational services are attracting more attention of both public and scientists, geographic attributes have less importance and the education is losing borders. The growth of quantitative indicators of the presence of foreign students at high schools is becoming one of the most important indicators of internationalization of education.

The *purpose* of this article is to determine the key aspects of Ukraine's integration into the world educational space in the context of educational tourism.

The research is based on a critical synthesis of theoretical principles and practical approaches for determination of the direction of Ukraine's integration into the global educational space in the context of educational tourism. The article examines key aspects of Ukraine's integration into the global educational space. It proves that the degree of internationalization of higher education is determined by the number of foreign students studying in a particular state and the number of students of this country who study abroad. The article shows a retrospective analysis of regulatory support for Ukraine's integration into the global educational space and the relevant directions in the context of educational tourism have been identified.

Ukraine's integration into the European higher educational area provides not only participation of our universities in European educational programs, travelling of Ukrainian students to EU countries, learning languages and socio-cultural traditions of the EU member states. The research has determined that the integration of Ukraine into the global educational space in the context of educational tourism involves understanding the main principles which the European education is based on. This means, above all, quality assurance, the freedom of movement of knowledge, autonomy of universities, the principles of credits offset, mobility of students and teachers, encouraging learning throughout life. The main directions of Ukraine's integration into global educational space are directly related to the historical and normative assumptions that have formed certain educational traditions and guided Ukrainian education system.